

ชีววิทยาการสืบพันธุ์ของนกในบริเวณสถานีวิจัย สิ่งแวดล้อมสะแกราช

BREEDING BIOLOGY OF BIRDS AT SAKAERAT ENVIRONMENTAL RESEARCH STATION

ปราโมทย์ สายวิเชียร ^๑	ศิริพร ทองอารีย์ ^๑
Pramote Saiwichian	Siriporn Thongaree
บุษบง กาญจนสาขา ^๑	สีฟ้า ละออง ^๑
Budsabong Kanchanasaka	Srifa La-ong

บทคัดย่อ

การศึกษาชีววิทยาการสืบพันธุ์ของนกในบริเวณสถานีวิจัยสิ่งแวดล้อมสะแกราช ได้ดำเนินการเก็บข้อมูลระหว่างเดือนมกราคมถึงธันวาคม ๒๕๓๐ พบนกสร้างรังวางไข่ทั้งหมด ๓๓ ชนิด เป็นนกที่สร้างรังในป่าเต็งรัง ๑๒ ชนิด ได้แก่ นกแซงแซวหางค้อน, นกแซงแซวหางค้อนใหญ่, นกโพระกธรธรรมดา, นกแซงแซว, นกคางคก, นกหัวขวานสามนิ้วหลังทอง, นกเค้าจับ, นกกระรางหัวขวาน, นกกระต่าย, นกกระปูดใหญ่, นกหัวขวานคางแคระ, และไก่ป่า นกที่สร้างรังในป่าดิบแล้ง ๑๓ ชนิด ได้แก่ นกจับแมลงจุกดำ, นกเขาเปล้า-ธรรมดา, นกจาบคาเคราเงิน, นกคบบงธรรมดา, นกทางเขนทอง, นกจาบคินอกลาย, นกบั้งรอกใหญ่, นก-ปรอดคอลาย, นกขนทอง, นกกระรางหัวหงอก, นกกระรางสร้อยคอใหญ่, ไก่ฟ้าพญาลอ, นกกระแตออกขาว และนกที่สร้างรังในบริเวณป่าปลูกและไร่ร้าง ๘ ชนิด ได้แก่ นกกระจิบขมิ้น, นกเค้าดินทุ่ง, นกจาบผ่นปีกแดง, นกปรอดสวน, นกคินปลอกเหลือง, นกกระจับหน้าสีข้างแดง, นกเขาใหญ่, และนกจาบคาเล็ก

ABSTRACT

This investigation was undertaken at Sakaerat Environmental Research Station, Nakhonratchasima province. The study site has been considered as a Biosphere Reserved Area having the total area of 81 km² with the elevation ranging from 240 m to 760 m above mean sea level. Based on existing land use patterns, the area could be divided into 4 vegetation types as follows: dry evergreen forest (29.5 km²), dry dipterocarp forest (12.2 km²), reforested and shifting cultivated area (37.9 km²), and bamboo forest (1.4 km²). Results from previous studies revealed that there were 30 species of mammals, 77 species of birds, 78 species of reptiles, and 25 species of amphibians in this area.

The current study was carried out from January to December 1987. Nests in each vegetation type were recorded together with behavior observation at least once a month along the walking transect lines. The findings showed that 33 bird species found nesting were of 13 in dry evergreen forest (*Hypothymis azurea*, *Theron curvirostra*, *Nyctyornis athertoni*,

^๑ กองอนุรักษ์สัตว์ป่า กรมป่าไม้ บางเขน กทม. ๑๐๕๐๐

Caprimulgus macrusus, *Copsychus malabaricus*, *Pellorneum ruficeps*, *Phaenicophaeus tristis*, *Pycnonotus finlaysoni*, *Gracula religiosa*, *Garrulax leucolophus*, *Garrulax pectoralis*, *Lophura diardi*, and *Halcyon smyrnensis*); 12 in dry dipterocarp forest (*Dicrurus hottentotus*, *Dicrurus paradiscus*, *Megalaima lineata*, *Psittacula alexandri*, *Coracias benghalensis*, *Dinopium javanens*, *Anhene brama*, *Upupa epops*, *Francolinus pintadeanus*, *Centropus sinensis*, *Picoides canicapillus*, and *Gallus gallus*; and 8 in reforested and shifting cultivated areas (*Lonchura punctulata*, *Anthus novaeseelandiae*, *Nectarinia jugularis*, *Mirafra assamica*, *Pycnonotus blanfordi*, *Prinia rufescens*, *Streptopelia chinensis*, and *Merops orientalis*). Types and shapes of nests, incubation periods, clutch sizes, reproductive success, and breeding behaviors were discussed in details.

คำนำ

สถานีวิจัยสิ่งแวดล้อมสะแกราช ตั้งอยู่ระหว่างเส้นรุ้งที่ ๑๔ องศา ๓๐ ลิปดาเหนือ และเส้นแวงที่ ๑๐๑ องศา ๕๕ ลิปดาตะวันออก ในท้องที่ตำบลสะแกราช อำเภอปักธงชัย จังหวัดนครราชสีมา มีเนื้อที่ทั้งหมด ๘๑.๐๕๗ ตารางกิโลเมตร หรือประมาณ ๕๐,๖๕๔ ไร่ สภาพภูมิประเทศโดยทั่วไปเป็นเนินเขาเตี้ยๆ มีความสูงจากระดับน้ำทะเลเฉลี่ยปานกลาง ๒๔๐-๗๖๐ เมตร สภาพพื้นที่ประกอบด้วยเนื้อที่ป่าดิบแล้ง ๒๙.๕๓๗๔ ตารางกิโลเมตรหรือร้อยละ ๓๖.๔๔ ป่าเต็งรัง ๑๒.๒๒๒๖ ตารางกิโลเมตรหรือร้อยละ ๑๕.๐๘ ป่าไผ่ ๑.๔๖๖๘ ตารางกิโลเมตรหรือร้อยละ ๑.๗๕ ไร่ร้างและที่อยู่อาศัย ๓๗.๘๗๕๒ ตารางกิโลเมตรหรือร้อยละ ๔๖.๗๓

ปัจจุบันสถานีวิจัยสิ่งแวดล้อมสะแกราชจัดเป็นพื้นที่สงวนทางชีววิทยา (Biosphere

Reserved Area) ซึ่งเป็นแหล่งให้ความรู้และข้อมูลเกี่ยวกับชีววิทยาของป่าเขตร้อนที่สำคัญแห่งหนึ่ง จากการรวบรวมข้อมูลด้านสัตว์ป่าในพื้นที่แห่งนี้ปรากฏว่าพบสัตว์เลี้ยงลูกด้วยนม ๓๐ ชนิดพันธุ์ นก ๗๗ ชนิดพันธุ์ สัตว์เลื้อยคลาน ๗๘ ชนิดพันธุ์ และสัตว์ครึ่งน้ำครึ่งบก ๒๕ ชนิดพันธุ์ สำหรับข้อมูลสัตว์ป่าจำพวกนกนั้นมีเพียงการศึกษาเฉพาะชนิดพันธุ์และการแพร่กระจายของนกในพื้นที่เท่านั้น ยังมีได้มีการศึกษาถึงรายละเอียดด้านชีววิทยานก เช่น การศึกษาถึงชีววิทยาการสืบพันธุ์ของนก ซึ่งจะช่วยให้ทราบถึงความสามารถในการขยายพันธุ์ของนกในสภาพธรรมชาติอันเป็นข้อมูลสำคัญที่ชี้ให้เห็นถึงความเหมาะสมและสมบูรณ์ของพื้นที่ได้ จึงได้ดำเนินการศึกษาชีววิทยาการสืบพันธุ์ของนกในสถานีวิจัยสิ่งแวดล้อม

สะแกราชขึ้น โดยมีวัตถุประสงค์ดังนี้ คือ
(๑) เพื่อทราบถึงฤดูกาลผสมพันธุ์ ของนก
ชนิดต่างๆ ในพื้นที่ (๒) เพื่อทราบถึงนิสัย
และแหล่งสร้างรังวางไข่ของนกชนิดต่างๆ
(๓) เพื่อทราบถึงพฤติกรรมในการเลี้ยงลูก

วิธีการศึกษา

เนื่องจากสถานีวิจัยสิ่งแวดล้อมสะแกราชมีสภาพป่าหลายแบบ การศึกษาคြ်นี้ จึงต้องแบ่งพื้นที่การศึกษาให้กระจายให้ทั่วถึง ทั้งสามสภาพป่า คือ บริเวณป่าเต็งรัง ป่าดิบแล้ง และป่าปลูกและไร่ร้าง

ในการสำรวจพื้นที่แต่ละบริเวณจะอาศัยหลักการสำรวจดังนี้คือ

๑. ในทุกสองเดือนนอกฤดูผสมพันธุ์ จะเดินสำรวจทั่วๆ ไปในป่าทั้งสามประเภท เพื่อสังเกตพฤติกรรมการดำรงชีวิตว่าอยู่เดี่ยว เป็นฝูง และเมื่อไรที่เริ่มจับคู่

ผลและวิจารณ์ผล

ในการศึกษาคြ်นี้แบ่งการศึกษาเป็นส่วนๆ กระจายตามสภาพป่าอันได้แก่ ป่าเต็งรัง ป่าดงดิบแล้ง พื้นที่ป่าปลูก และพื้นที่บางส่วนที่ยังว่างเปล่ารอการปลูกป่าต่อไป พื้นที่แต่ละสภาพจะต่างกันมากทั้งในสภาพ

อ่อนและอัตราการรอดตาย (๔) เพื่อทราบถึงผลสำเร็จในการสร้างรังและการสร้างรังซ้ำของนกบางชนิด (๕) เพื่อทราบถึงความสัมพันธ์ระหว่างการสร้างรังเลี้ยงลูกอ่อนกับความเหมาะสมของปัจจัยแวดล้อม

๒. เมื่อเข้าสู่ฤดูการผสมพันธุ์ นกเริ่มมีพฤติกรรมการเกี้ยวพาราสี การจับคู่ จะสำรวจทุกๆ เดือน บันทึกข้อมูลที่พบ

๓. เมื่อนกเริ่มสร้างรัง เลือกรังตัวอย่างของนกแต่ละชนิดเพื่อเผ่าสังเกตพฤติกรรมต่างๆ

๔. สังเกตและบันทึกการใช้วัสดุสร้างรัง การดูแลรักษารัง ลักษณะไข่ การฟักไข่ การเลี้ยงลูกอ่อน การทิ้งรัง การฝึกบินเท่าที่จะสามารถบันทึกได้

ภูมิอากาศ อุณหภูมิ ความชื้น อาหาร ฯลฯ ซึ่งจะมีผลให้ชนิดและปริมาณนก ต่างกัน ความเหมาะสมต่อการหาอาหารและการสร้างรังวางไข่ก็ต่างกันด้วย ดังนั้นผลการศึกษาจึงต่อไป

นกที่ทำรังในบริเวณป่าเต็งรัง

๑. นกแซงแซวหงอนขน (Hair-crested Drongo : *Dicrurus hottentotus*)

พบรังนกแซงแซวหงอนขนจำนวน ๓ รัง ในบริเวณป่าเต็งรัง ในช่วงเดือนมีนาคมถึงพฤษภาคม รังที่หนึ่งอยู่บนต้นมะค่าโมง (*Azelia xylocarpa*) รังที่ ๒ และ ๓ พบอยู่บนต้นรัง (*Shorea siamensis*) ซึ่งขึ้นอยู่ห่างกันประมาณ ๗ เมตร

ลักษณะรังและไข่

รังนกแซงแซวหงอนขน มีลักษณะโปร่งบางรูปร่างคล้ายถ้วยตื้นๆ รังสร้างจากเส้นใยของเนื้อไม้ และเศษหญ้าสานอย่างหยาบๆ อยู่บนกิ่งไม้สูงจากพื้นดินประมาณ ๕-๑๐ เมตร รังมีขนาดเส้นผ่าศูนย์กลางประมาณ ๑๐ เซนติเมตร ลึกประมาณ ๔ เซนติเมตร

จำนวนไข่ที่พบในรัง ๓-๔ ฟอง ไข่มีลักษณะรูปรี (oval shape) มีขนาดกว้าง+ยาว = ๒๐.๙+๒๙.๑ มิลลิเมตร ผิวเปลือกไข่เรียบ มีสีครีม และมีลายเป็นจุดประสีน้ำตาลแดง

การฟักและการดูแลลูกนก

นกทั้งคู่จะผลัดเปลี่ยนกันทำหน้าที่ฟักไข่ และใช้เวลาในการฟักไข่ประมาณ ๑๕-๑๗ วัน ลูกนกฟักออกจำนวน ๓ ตัว จากไข่จำนวน ๔ ฟอง ลักษณะลูกนกแรกเกิด

เป็นแบบ altricial คือ ไม่มีขนปกคลุมตัว ผิวหนังสีดำ และยังไม่ลืมตา ในช่วงสัปดาห์แรกหลังจากที่ลูกนกฟักออก พ่อแม่นกจะผลัดเปลี่ยนกันไปหาอาหารเพื่อนำมาบ่อนลูกนกตลอดทั้งวัน อาหารที่นำมาบ่อนได้แก่ ตั๊กแตน ไข่มด ตัวมดแดง แยม กิ้งก่า ในการดูแลลูกนกเมื่อนกตัวหนึ่งออกไปหาอาหาร นกตัวที่อยู่ในรังจะทำหน้าที่กกลูกนกให้ได้รับความอบอุ่น ขณะเดียวกันก็จะทำหน้าที่ทำความสะอาดรัง โดยคาบเอามูลที่ลูกนกถ่ายออกนอกรัง ในช่วงสัปดาห์ที่ ๒ พ่อแม่นกจะเริ่มทิ้งให้ลูกนกอยู่ที่รังตามลำพัง เมื่อนำอาหารมาบ่อนลูกนกทั้งหมดแล้วจะเกาะกิ่งไม้อยู่ใกล้บริเวณรังเพื่อคอยระวังภัยให้กับลูกนก

ลูกนกมีขนปกคลุมลำตัวขึ้นสมบูรณ์เมื่ออายุประมาณ ๒ สัปดาห์ ขนปกคลุมตัวมีสีน้ำตาลตาล ด้านท้องซึ่งมีสีน้ำตาลจะมีความขาวเป็นทางสีขาว ขนปีกมีสีน้ำตาล แต่บริเวณขอบขนปีกมีสีขาว ขนปกคลุมตัวลูกนกจะแตกต่างกับนกโตเต็มวัยตรงที่มีสีน้ำตาลตาล และมีลายขาวสีขาว ส่วนนกโตเต็มวัยจะมีขนปกคลุมตัวสีน้ำตาลเป็นมันเหลือบเขียว ลูกนกจะเริ่มเดินไต่ไปเกาะตามขอบรั้วหรือตามกิ่งไม้ และเริ่มหัดบินโดยกระพือปีกถี่ๆ

๒. นกแซงแซวหางบ่วงใหญ่ (Greater Racket-tailed Drongo : *Dicrurus paradiseus*)

พบรังนกแซงแซวหางบ่วงใหญ่จำนวน ๒ รัง ในพื้นที่ที่เป็นป่าเต็งรัง ๑ รัง และในบริเวณไร่ร้าง ๑ รัง พบในช่วงเดือนพฤษภาคมถึงเดือนมิถุนายน รังสร้างอยู่บนต้นประคำ (*Pterocarpus macrocarpus*) และต้นตะขบป่า (*Flacourtia indica*)

ลักษณะรังและไข่

รังนกแซงแซวหางบ่วงใหญ่มีลักษณะเป็นรูปถ้วยก้นลึก ขอบรังหนา รังสร้างจากเส้นใยของเนื้อไม้และเศษหญ้าสานหนาแน่นและทึบ แตกต่างจากรังของนกแซงแซวหางอนขน ซึ่งมีลักษณะเป็นถ้วยโปร่งๆ รัง

นกแซงแซวหางบ่วงใหญ่นั้นสร้างอยู่บนง่ามไม้สูงจากพื้นดินประมาณ ๓-๕ เมตร รังมีขนาดเส้นผ่าศูนย์กลางประมาณ ๑๒ เซนติเมตร ลึกประมาณ ๖ เซนติเมตร

จำนวนไข่ที่พบในรัง ๒ ฟอง ไข่มีรูปร่างยาวรี ขนาดกว้าง $\times$ ยาวเฉลี่ย = 22.7×33.7 มิลลิเมตร ผิวเปลือกไข่มีลักษณะเรียบ พื้นสีครีมมีจุดประสีน้ำตาล

การฟักและการดูแลลูกนก

นกทั้งคู่จะผลัดเปลี่ยนกันทำหน้าที่ฟักไข่ ลูกนกฟักออก ๒ ตัว จากจำนวนไข่ในรัง ๒ ฟอง

๓. นกโพระดกธรรมดา (Lineated Barbet : *Megalaima lineata*)

พบรังนกโพระดกจำนวน ๒ รัง อยู่ในพื้นที่ป่าเต็งรัง รังที่ ๑ มีลักษณะเป็นโพรงอยู่ในลำต้นของต้นรัง (*Shorea siamensis*) รังที่ ๒ เป็นรังเก่าของนกแซงแซว รังนี้มีลักษณะเป็นโพรง อยู่บนลำต้นของเหียง (*Dipterocarpus obtusifolius*) รังเป็นโพรงสูงจากพื้นดินประมาณ ๕ เมตร พบรังนกโพระดกธรรมดาในเดือนพฤษภาคมและเดือนมิถุนายน

ลักษณะรังและไข่

รังนกโพระดกธรรมดามีลักษณะเป็นโพรงอยู่บนลำต้น ปากโพรงมีขนาดเส้นผ่า

ศูนย์กลางประมาณ ๗ เซนติเมตร และเป็นแอ่งลึกจากปากโพรงลงไปประมาณ ๕๐ เซนติเมตร นกโพระดกธรรมดาคะใช้ปากโพรงนี้เป็นทางเข้าและออกจากรัง จำนวนไข่ที่พบในรัง ๒ ฟอง เปลือกไข่มีสีขาว ไข่รูปร่างยาวรี ขนาดกว้าง $\times$ ยาวเฉลี่ย = 22.6×31.8 มิลลิเมตร

การฟักไข่และการดูแลลูกนก

พ่อและแม่นกจะช่วยกันทำหน้าที่ฟักไข่และดูแลลูกนก นกโพระดกธรรมดาใช้เวลาในการฟักไข่ประมาณ ๑๕ วัน จำนวนลูกนกที่พบในรังมีจำนวน ๒ ตัว

๔. นกแขกเต้า (Red-breasted Parakeet : *Psittacula alexandri*)

พบรังนกแขกเต้าจำนวน ๕ รัง ในบริเวณป่าเต็งรัง รังมีลักษณะเป็นโพรงอยู่ในลำต้นของต้นเหียง (*Dipterocarpus obtusifolius*) ต้นเต็ง (*Shorea obtusa*) และต้นรัง (*Shorea siamensis*) รังนกแขกเต้าที่พบสร้างอยู่ในต้นไม้ที่ห่างกันใกล้ที่สุดประมาณ ๑๑ เมตร พบรังนกแขกเต้าในช่วงเดือนกุมภาพันธ์ถึงเดือนเมษายน

ลักษณะรังและไข่

รังนกแขกเต้ามีลักษณะเป็นโพรงไม้ที่นกเจาะปากโพรงมีเส้นผ่าศูนย์กลางประมาณ ๖-๗ เซนติเมตร รังจะเป็นแอ่งลึกอยู่ต่ำจากปากโพรงประมาณ ๓๐-๕๐ เซนติเมตร ปากโพรงจะอยู่สูงจากพื้นดินประมาณ ๖-๑๐ เมตร

จำนวนไข่ที่พบในรัง ๒-๔ ฟอง ไข่รูปร่างกลมรี ขนาดกว้าง $\times$ ยาวเฉลี่ย = 25.2×30.7 มิลลิเมตร เปลือกไข่มีสีขาวไม่มีลวดลาย

การฟักและการเลี้ยงดูลูกนก

นกตัวเมียทำหน้าที่ฟักไข่อยู่โพรงตามลำพัง โดยมีนกตัวผู้คอยระวังภัยอยู่ภายนอกและหาอาหารมาให้ เมื่อนกตัวผู้นำอาหาร

ให้นกตัวเมียมันจะยืนอยู่รอบๆ พื้นที่รังเมื่อแน่ใจว่าปลอดภัยก็จะส่งเสียงร้องเรียกให้นกตัวเมียออกมารับอาหาร นกตัวเมื่อก่อนจะออกจากรังจะโผล่หัวมองไปรอบๆ ก่อนจึงบินออกไปรับอาหารที่นกตัวผู้ยื่นออกมาจากปากบ่อนให้นกตัวเมีย หลังจากรับอาหารจากนกตัวผู้แล้วบางครั้งนกตัวผู้และตัวเมียจะใช้ร้งนให้กัน เมื่อนกตัวผู้บินไปหาอาหารนกตัวเมียจะกลับเข้าไปฟักไข่ต่อ นกแขกเต้าใช้เวลาฟักไข่ประมาณ ๑๕-๑๗ วัน ลูกนกจึงฟักออก ลูกนกที่ฟักออกมีจำนวน ๒-๓ ตัว ลูกนกแรกเกิดมีลักษณะแบบ altricial คือ ไม่มีขนปกคลุมลำตัวและไม่ลืมตา ในช่วงสัปดาห์แรกแม่นกจะกกลูกนกอยู่ในโพรง โดยมีนกตัวผู้นำอาหารมาส่งให้นกตัวเมียบ่อนลูก ในช่วงสัปดาห์ที่สองทั้งพ่อและแม่นกจะช่วยกันออกไปหาอาหารมาบ่อนลูกนกที่รัง โดยปล่อยให้ลูกนกอยู่ในโพรงตามลำพัง ลูกนกอายุประมาณ ๒ สัปดาห์จะมีขนสีเขียวขึ้นปกคลุมลำตัว และสามารถไต่ออกมารับอาหารที่พ่อแม่นกนำมาบ่อนที่ปากรัง อาหารที่พบนำมาบ่อนได้แก่ ลูกไทร เมล็ดหญ้า และเมล็ดยางนา ลูกนกแขกเต้าจะใช้เวลาอยู่ในโพรงประมาณ ๑ เดือน จึงจะบินออกจากรัง

๕. นกตะขาบทู่ (Black billed Roller : *Coracias benghalensis*)

เป็นนกที่อาศัยอยู่ในป่าเต็งรังและบริเวณป่าปลูก อาหารส่วนใหญ่จะเป็นสัตว์ขนาดเล็ก เช่น กิ้งก่า จิ้งเหลน กบ หนู และอื่น ๆ ฤดูผสมพันธุ์ อยู่ในช่วงฤดูร้อน ระหว่างเดือนมกราคมถึงเดือนมิถุนายน

ลักษณะรังและไข่

นกตะขาบทู่จะสร้างรังวางไข่ในโพรงไม้ธรรมชาติ ซึ่งส่วนใหญ่เป็นโพรงของต้นไม้ที่ตายแล้วหรือถูกไฟไหม้ตายในป่าเต็งรัง ได้พบรังนก ๕ รัง อยู่ในโพรงไม้บริเวณยอดของต้นส้ม (Dillenia spp.) ต้นรัง (Shorea siamensis) ต้นเหียง (Dipterocarpus obtusifolius) ที่ถูกไฟไหม้ตายอยู่ในป่าเต็งรัง รังอยู่สูงจากพื้นดินตั้งแต่ ๕ เมตรขึ้นไป นกตะขาบทู่วางไข่ในโพรงไม้โดยไม่มียาอุดรังเลย แม่กกวางไข่

๖. นกหัวขวานสามนิ้วหลังทอง (Common Golden back Woodpecker : *Dinopium javanens*)

เป็นนกกินแมลงที่อาศัยหากินอยู่ในป่าเต็งรัง โดยนกจะใช้ปากที่มีลักษณะคล้ายสิ่วเจาะต้นไม้จับแมลงที่อยู่ตามโพรงไม้หรือเนื้อไม้กินเป็นอาหาร ฤดูผสมพันธุ์ อยู่ระหว่างเดือนมกราคมถึงเมษายน

ลักษณะรังและไข่

ได้พบรังนกหัวขวานสามนิ้วหลังทอง

จำนวน ๓ ฟองต่อกรอก ไข่มีรูปร่างค่อนข้างกลม เปลือกไข่มีสีขาว มีขนาดโดยเฉลี่ยประมาณ ๓๓.๖ × ๒๗.๗ มิลลิเมตร

การฟักไข่และการเลี้ยงลูกนก

นกทั้งเพศผู้เพศเมียจะผลัดกันฟักไข่อยู่ประมาณ ๑๘ วัน ลูกนกจึงฟักออกเป็นตัว ลูกนกแรกเกิดไม่มีขนปกคลุมตัว ตายังปิดอยู่ พ่อแม่ยังต้องเลี้ยงดูบ่อนอาหารจนกว่าจะโตเต็มที่ ในช่วงแรกนกอาหารที่นำมาเลี้ยงลูกนกจะเป็นแมลงชนิดต่างๆ เมื่อลูกนกโตขึ้นอาหารที่นำมาเลี้ยงมีทั้งแมลงขนาดใหญ่และสัตว์ขนาดเล็ก เช่น กบ กิ้งก่า ฯลฯ ลูกนกจะต้องอยู่ในความดูแลของพ่อแม่จนกว่าจะมีขนขึ้นเต็มตัว บินได้แล้วจึงออกไปหากินร่วมกับพ่อแม่

๓ รัง ในบริเวณป่าเต็งรัง โดยนกจะทำรังอยู่ในโพรงไม้ที่นกเจาะขึ้นเองของต้นเต็ง (Shorea obtusa) ต้นรัง (Shorea siamensis) และต้นเหียง (Dipterocarpus obtusifolius) ปากโพรงมีลักษณะเป็นรูกลมมีเส้นผ่าศูนย์กลางประมาณ ๗-๘ เซนติเมตร นกจะวางไข่ ๒-๓ ฟองต่อกรอก ไข่มีรูปร่างค่อนข้าง

กลมมีสีขาว เปลือกไข่ไม่มีลวดลาย มีขนาดโดยเฉลี่ย ๒๔.๘ × ๒๐.๓ มิลลิเมตร

การฟักไข่และการเลี้ยงลูกนก

ในการศึกษาไม่สามารถหาระยะเวลาการฟักไข่ได้ เนื่องจากมีเพียง ๑ รัง ที่พบขณะที่นกกำลังฟักไข่มาบังแล้ว ส่วนอีกสองรังพบขณะที่มีลูกนกอยู่ในรังแล้ว ลูกนกที่ฟักออกจากไข่มีการเจริญแบบ altricial คือ ลูกนกแรกเกิดยังไม่ลืมตา ไม่มีขนขึ้นตามลำตัว ในระหว่างนั้นพ่อแม่และแม่นกจะผลัดกันหาอาหารมาบ่อนลูก ซึ่งส่วนใหญ่จะ

เป็นแมลง เมื่อโตอาหารมาจะบินเข้าไปในโพรงขยอกอาหารออกมาเลี้ยงลูก เนื่องจากมาทำรังอยู่ในโพรงไม้จึงต้องรักษาความสะอาดของรังอยู่เสมอ ดังนั้นพ่อและแม่จึงต้องผลัดกันคาบ fecal sac ของลูกออกมาทิ้งเสมอ ลูกนกที่อยู่ในโพรงจะมีกลิ่นขี้ของตัวเอง โดยลูกนกจะสามารถทำเสียงขู่คล้ายเสียงงู ได้จึงทำให้ศัตรูไม่กล้าเข้ามารบกวน ลูกนกจะอาศัยอยู่ในโพรงจนกว่าจะโตเต็มที่จึงออกจากโพรงไปหัดบินตามพ่อแม่ไป

๗. นกเค้าจุด (Spotted Owlet : *Athene brama*)

เป็นนกขนาดเล็กที่หากินในเวลากลางคืน อาหารเป็นพวกสัตว์ขนาดเล็ก เช่น กบ เขียด กิ้งก่า และหนู เป็นต้น

ลักษณะรังและไข่

นกเค้าจุดทำรังอยู่ตามโพรงต้นไม้ของต้นรัง (Shorea siamensis) รังสูงจากพื้นดินประมาณ ๕ เมตรขึ้นไป โดยไม่มีวัสดุใดๆ รองรับรังเลย การศึกษานี้ได้พบรังนกเค้าจุดจำนวน ๒ รัง ในบริเวณป่าเต็งรัง หลังจากเลือกสถานที่ทำรังแล้วนกเค้าจุดจะวางไข่ ๒-๓ ฟองในรัง ไข่มีรูปร่างกลม มีเปลือก

สีขาว ขนาดโดยเฉลี่ย ๓๑.๕ × ๒๗.๘ มิลลิเมตร

การฟักไข่และการเลี้ยงลูกนก

นกทั้งคู่มักจะผลัดกันฟักไข่อยู่นาน ๓๑ วัน ลูกนกจึงฟักออกจากไข่ ลูกนกแรกเกิดจะมีขนน้อยสีขาวขึ้นอยู่ตามลำตัว แต่ตายังปิดอยู่ จัดว่ามีการเจริญเติบโตแบบ semi-precocial คือ ยังคงช่วยตัวเองไม่ได้ต้องอยู่ในความดูแลของพ่อแม่ โดยอาศัยอยู่ภายในโพรงไม้ อยู่จนกว่าจะมีขนขึ้นเต็มตัวสามารถบินออกไปหากินตามพ่อแม่ได้

๘. นกกระหวานหัวขวาน (Hoopoe : *Upupa epops*)

เป็นนกที่มีสีสันสวยงาม มีปากแหลมโค้งยาวเพื่อใช้สำหรับจับกินอาหารที่อยู่ที่ดิน

ซึ่งจะเป็นพวกตัวอ่อนของแมลงปีกแข็ง มด ปลวก ไม้เคียน ตลอดจนสัตว์เลื้อยคลาน

ขนาดเล็ก เช่น กิ้งก่า จิ้งเหลน ฯลฯ ฤดูผสมพันธุ์อยู่ในช่วงเดือนมกราคมถึงพฤษภาคม

ลักษณะรังและไข่

นกกระรางหัวขวานทำรังอยู่ตามโพรงไม้ในป่าเต็งรัง ได้พบรังนกกระรางหัวขวาน ๓ รังอยู่บนต้นเต็ง (*Shorea obtusa*) ต้นรัง (*Shorea siamensis*) และต้นไม้ตาย โดยนกทำรังอยู่ในโพรงไม้ซึ่งเป็นโพรงเก่าที่นกแก้ว หรือนกหัวขวานเจาะทิ้งเอาไว้ ต้นไม้ที่ทำรังบางต้นถูกไฟไหม้ตายไปบ้างก็มี เพราะช่วงฤดูร้อนที่ใบไม้ในป่ามีการผลัดใบประกอบกับสภาพอากาศที่แห้งแล้งและชาวบ้านในพื้นที่ใกล้เคียงมีการจุดไฟเผาพืชไร่ จึงทำให้ง่ายต่อการเกิดไฟป่าลุกลามมาถึงได้โพรงไม้ที่นกใช้ทำรังส่วนมากจะอยู่สูงจากพื้นดินประมาณ ๕ เมตรขึ้นไป โดยแม่นกจะวางไข่ ๔ ฟองต่อรัง ไข่มีรูปร่างกลมรีเปลือกมีสีฟ้าอ่อน มีขนาดโดยเฉลี่ย ๒๔.๕ x ๑๗.๔ มิลลิเมตร

การฟักและเลี้ยงลูกอ่อน

แม่นกฟักไข่อยู่ในโพรงไม้ตามลำพัง

๙. นกกระทาทู (Francolin : *Francolinus pintadeanus*)

เป็นนกที่อาศัยอยู่ตามทุ่งหญ้าในบริเวณป่าเต็งรัง ก่อนข้างเห็นตัวได้ยากมักได้ยินแต่เสียงร้องในตอนเช้า อาหารเป็นเมล็ดธัญพืชในป่านั่นเอง ฤดูผสมพันธุ์จะอยู่

ขณะเดียวกันที่พ่อนกเป็นฝ่ายหาอาหารมาเลี้ยงแม่ในรัง แม่จะออกจากรังมาหา กินบ้างเหมือนกันในตอนเช้าๆ เนื่องจากการศึกษาพบรังนกในขณะที่ถูกไฟไหม้ไปแล้วบ้าง หรือเป็นลูกนกบ้างแล้ว จึงไม่สามารถหา ระยะฟักของไข่ได้ แต่จากการศึกษาของ บุษบง ในปี ๒๕๒๖ พบว่าแม่จะฟักไข่นานประมาณ ๑๖ วัน ลูกนกจึงฟักเป็นตัว ลูกนกแรกเกิดจะมีขนน้อย (down feather) สีขาวปกคลุมตัว แต่ยังไม่เต็มตา Rutger และ Norris, 1972 ได้กล่าวว่า แม่จะกกลูกอยู่ในรังต่อไปจนถึงวันที่ ๑๔ แม่จึงออกจากรัง ในระหว่างนี้พ่อนกจะเป็นฝ่ายหาอาหารมาเลี้ยงแม่และลูกนกในรัง หลังจากที่แม่ออกจากรังแล้วจะร่วมกันหาอาหารมาเลี้ยงลูกนกในรังต่อไป ลูกนกจะอยู่ในรังนานถึง ๒๘ วัน จึงออกจากรังมาหัดบินอยู่ข้างนอก และจากการศึกษาของ นพรัตน์และคณะ, ๒๕๒๖ ได้พบว่า ในช่วงที่ลูกนกสามารถแยกความแตกต่างของนกเพศผู้และเมียได้ โดยนกเพศผู้จะมีสีเข้มและมีสีลายที่บึกขั้ชัดเจนกว่านกเพศเมีย

ในเดือนกุมภาพันธ์ถึงเดือนเมษายน

ลักษณะรังและไข่

นกทำรังอยู่บนพื้นดินตามพงหญ้าคา และหญ้าแพรก โดยแหวกโคนกอหญ้าออก

หรือเหยียบต้นหญ้าให้ล้มลงเป็นช่องว่างเพื่อวางไข่และฟักไข่ ขณะที่ส่วนยอดของต้นหญ้าจะโค้งเข้ามาหากันตามปกติทำให้การค้นหารังทำได้ยากมาก จากการศึกษาได้พบรังนกกระทาทู ๒ รัง ในบริเวณทุ่งหญ้าคาในป่าเต็งรัง แม่จะวางไข่ ๓ ฟองต่อหนึ่งรัง ส่วนอีกรังพบไข่ ๔ ฟอง ไข่มีรูปร่างรีเปลือกไข่มีสีน้ำตาลอ่อน ไม่มีลวดลายใดๆ เหมือนไข่ไก่

การฟักไข่และการเลี้ยงลูกอ่อน

ในการศึกษารังนี้ ไม่สามารถติดตาม

๑๐. นกกระปูดใหญ่ (Greater Coucal : *Centropus sinensis*)

เป็นนกขนาดใหญ่ชอบโตอยู่ตามกิ่งไม้หรือพุ่มไม้ในบริเวณป่าเต็งรังและบริเวณป่าละเมาะ อาหารส่วนใหญ่เป็นพวกแมลง ผลไม้ เมล็ดไม้ รวมทั้งสัตว์ขนาดเล็ก

ลักษณะรังและไข่

ได้พบรังนกกระปูดใหญ่ ๒ รัง อยู่ในบริเวณพุ่มไม้ ๑ รัง และบนต้นรัง (*Shorea siamensis*) อีกหนึ่งรัง รังอยู่สูงจากพื้นดินประมาณ ๒-๓ เมตร นกสร้างรังโดยนำกิ่งไม้ขนาดเล็กและใบหญ้ามาสานกันเป็นรูป

พฤติกรรมฟักไข่และการเลี้ยงลูกอ่อนของนกได้ เนื่องจากเป็นนกที่เมื่อต้นตอกใจแล้ว มักทิ้งรัง แต่อย่างไรก็ตาม Rutgers and Norris, 1970 กล่าวว่า นกกระทาทูจะวางไข่ ๖-๘ ฟองต่อครอก บางครั้งอาจพบมากถึง ๑๒ ฟองต่อครอก โดยมีระยะฟักไข่นานประมาณ ๒๓ วัน หลังจากนั้นลูกนกจะฟักจากไข่ ลักษณะลูกนกแรกเกิดคล้ายคลึงกับลูกไก่ คือ จะมีขนขึ้นเต็มตัว ลืมตาแล้วและเดินได้ ในปีหนึ่งพบว่านกกระทาทูทำรังตั้งแต่ ๒ ครั้งขึ้นไป

ทรงกลมภายในกลวงมีทางเข้าออกอยู่บริเวณด้านข้าง ได้พบไข่ ๔ ฟองอยู่ในรัง ไข่มีรูปร่างค่อนข้างกลม มีสีขาว มีขนาดโดยเฉลี่ย ๒๘.๕๔ x ๒๓ มิลลิเมตร

การฟักไข่และเลี้ยงลูกอ่อน

ทั้งพ่อและแม่จะช่วยกันฟักไข่จนกว่าลูกนกจะฟักออกเป็นตัว ลูกนกแรกเกิดมีผิวหนังเป็นสีน้ำตาล มีขนสีเทา ตายังปิดอยู่ ต้องอยู่ภายใต้การเลี้ยงดูของพ่อและแม่นกจนกว่าจะโตเต็มที่

๑๑. นกหัวขวานคางแฉะ (Grey-capped Woodpecker : *Picoides canicapillus*)

เป็นนกหัวขวานขนาดเล็ก พบหากินทั่วไปทั้งในป่าเต็งรังและป่าดิบแล้ง

การศึกษารังนี้ไม่พบรัง พบเพียงลูกนกในเดือนมิถุนายนในป่าเต็งรัง เป็น

ลูกนกที่เพิ่งจะเริ่มหัดบิน จึงคาดว่าจะมีการสร้างรังในป่าสะแกราชและคงเป็นป่าเต็งรัง นอกจากนี้ Austin (1962) รายงานว่านกหัวขวานส่วนใหญ่จะทำรังโดยการเจาะต้นไม้ที่ตายแล้ว ปากรังจะกลม รังอยู่ลึกลงในโพรงไม้ต่ำจากปากรังประมาณ ๑๖-๑๘ นิ้ว

๑๒. ไก่ป่า (Red Jungle Fowl : *Gallus gallus*)

เป็นนกที่พบเห็นได้ทั่วประเทศ อาศัยตามป่าและไม้พุ่ม ชอบหากินตามกอไผ่ในป่าสะแกราช พบตามป่าไม้พุ่ม ป่าหญ้าที่รกร้าง และในป่าเต็งรัง

ลักษณะรังและไข่

พบรังไก่ป่าในเดือนพฤษภาคม ซึ่งจากรายงานของทวงรัตน์ (๒๕๓๐) และ Ali (1962) พบว่าไก่ป่าทำรังระหว่างเดือนกุมภาพันธ์ถึงพฤษภาคม รังที่พบในสะแกราชอยู่ในกอหญ้าบนพื้นดิน ในชายป่าเต็งรังต่อกับป่าดิบแล้ง รังมีเศษใบไม้ใบหญ้ารองรัง พบไข่ ๔ ฟอง ลักษณะคล้ายไข่ไก่บ้าน แต่ขนาดเล็กกว่า สีครีม รูปร่างรี Riley

นกที่ทำรังบริเวณป่าดิบแล้ง

๑. นกจับแมลงจุกดำ (Black-naped Monarch Flycatcher : *Hypothymis azurea*)
พบรังนกจับแมลงจุกดำจำนวน ๑ รัง ในบริเวณป่าดิบแล้ง รังสร้างอยู่บนง่ามไม้ของต้นพลองใบเล็ก (*Memecylon geddesianum*) รังอยู่สูงจากพื้นดินประมาณ ๒.๕

โดยส่วนกันรังจะกว้างกว่าส่วนปากรัง กันรังมักจะไม่มีอะไรรองรับ อาจพบเศษไม้ ๒-๓ ชิ้น ไข่จะมีลักษณะกลม ขาวปลอดคนกตัวผู้จะทำหน้าที่สร้างรัง ฟักไข่ และเลี้ยงลูกอ่อน โดยนกตัวเมียจะเป็นฝ่ายคอยช่วยเหลือ ระยะฟักไข่ประมาณ ๑๑-๑๔ วัน

(1934) และทวงรัตน์ (๒๕๓๐) กล่าวว่าไข่ไก่ป่าแต่ละรังมีจำนวน ๓-๔ ฟอง บางครั้งจะทำรังโคนกอไผ่หรือตามพุ่มพอนต้นไผ่ถ้ามีการรบกวนขณะเป็นไข่แม่นกอาจทิ้งรังไปได้

การฟักและเลี้ยงลูกอ่อน

ทุกครั้งที่เข้าไปสังเกตการณ์พบว่าแม่ไก่เป็นฝ่ายฟักไข่ตลอดเวลา เมื่อเข้าไปใกล้รังจะบินหนีไปซ่อนตัวไม่ไกลนัก เมื่อเห็นว่าปลอดภัยจึงจะกลับมาฟักไข่ต่อ หลังฟักออกจากไข่ลูกไก่ป่าจะสามารถเดินหาอาหารกินตามแม่ได้ทันที

เมตร พบรังในเดือนพฤษภาคม

ลักษณะรังและไข่

รังมีลักษณะเป็นรูปถ้วยก้นลึก สานละเอียดด้วยเส้นใยของเนื้อไม้และใยแมงมุม

ขนาดเส้นผ่าศูนย์กลางประมาณ ๖ เซนติเมตร และลึก ๕ เซนติเมตร

ไข่รูปรี (oval shape) ขนาดกว้าง × ยาวเฉลี่ย = ๑๓.๕ × ๑๗.๔ มิลลิเมตร เปลือกไข่มีสีครีม มีจุดประสีน้ำตาลแดงอยู่ทั่วเปลือกไข่ จุดประจะหนาแน่นรูปคล้ายวงแหวนบริเวณด้านข้างของไข่ จำนวนไข่ที่พบในรัง ๒ ฟอง

การฟักไข่และดูแลลูกนก

นกทั้งตัวผู้และตัวเมียจะผลัดเปลี่ยน

๒. นกเขาเปล้าธรรมดา (Thick-billed Green Pigeon : *Treron curvirostra*)

พบจำนวน ๑ รัง ในบริเวณป่าดิบแล้งช่วงเดือนเมษายน รังอยู่สูงจากพื้นดินประมาณ ๓ เมตร

ลักษณะของรังและไข่

รังมีลักษณะเป็นรูปกระจอก สร้างจากกิ่งไม้วางซ้อนสานทับกันอย่างหนาแน่น ขนาดเส้นผ่าศูนย์กลางประมาณ ๒๐ เซนติเมตร

ไข่ของนกเขาเปล้าธรรมดามีรูปร่างกลมรี ขนาดกว้าง × ยาว เฉลี่ย = ๒๒.๑ × ๒๘.๓

กันฟักไข่ การผลัดเปลี่ยนหน้าที่ฟักไข่จะกระทำอย่างรวดเร็ว คือ เมื่อนกที่ฟักไข่บินออกจากรังไปนกอีกตัวจะบินลงที่รังและทำหน้าที่ฟักไข่ทันที นกจับแมลงจุกดำใช้เวลาในการฟักไข่นานประมาณ ๑๓-๑๔ วัน ลูกนกจึงฟักออกจากไข่ ลูกนกฟักออก ๒ ตัว ลักษณะลูกนกแรกเกิดเป็นแบบ altricial คือลูกนกไม่มีขนปกคลุมตัว ไม่ลืมตา พ่อและแม่นกต้องผลัดเปลี่ยนกันกกลูกนกและไปหาอาหารมาบ่อนลูกนก

มิลลิเมตร ผิวเปลือกไข่เรียบและมีสีขาว ไม่มีลวดลาย

การฟักและดูแลลูกนก

นกทั้งสองเพศจะผลัดเปลี่ยนกันฟักไข่ และใช้เวลาในการฟักไข่ประมาณ ๑๔-๑๕ วัน ลูกนกจึงฟักออกจากไข่ทั้ง ๒ ฟอง ลักษณะลูกนกแรกเกิดเป็นแบบ altricial คือไม่มีขนปกคลุมตัว และไม่ลืมตา

๓. นกจาบคาเคราน้ำเงิน (Blue-bearded Bee-eater : *Nyctornis athertoni*)

พบรังนกจาบคาเคราน้ำเงิน ๑ รัง ที่บริเวณฝั่งดินข้างเส้นทางที่ตัดผ่านห้วยในป่าดิบแล้ง นกจาบคาเคราน้ำเงินสร้างรังวางไข่ในเดือนมีนาคม

ลักษณะรังและไข่

รังของนกจาบคาเคราน้ำเงินมีลักษณะเป็นโพรงดิน ปากโพรงมีเส้นผ่าศูนย์กลางประมาณ ๔ เซนติเมตร โพรงนี้จะลึกเข้าไป

ในแนวนอนห่างจากปากโพรงประมาณ ๑.๕ เมตร ปลายโพรงจะลาดต่ำลงและมีบริเวณกว้างกว่าปากโพรง นกทั้งคู่จะช่วยกันสร้างรังโดยใช้ปากขุดดินให้เป็นโพรงลึกเข้าไป รังของนกจาบคาเคราน้ำเงินมีลักษณะคล้ายรังนกจาบคาเล็กและรังนกกระเต็นออกขาวมาก ต่างกันตรงที่ปากรังของนกจาบคาเคราน้ำเงินมีขนาดกว้างกว่ารังของนกจาบคาเล็กและร่องรอยที่ทันนกจาบคาเคราน้ำเงินเดินบนพื้นรังจะไม่เป็นร่องลึกเด่นชัดเหมือนนกกระเต็นออกขาว และภายในรังนกจาบคาเคราน้ำเงินมักมีชิ้นส่วนของแมลงพวกด้วงปีกแข็งปรากฏอยู่ภายในโพรง

ไข่ของนกจาบคาเคราน้ำเงินมีรูปร่าง

๔. นกตบยุงหางยาว (Long-tailed Nightjar : *Caprimulgus macrurus*)

เป็นนกกินแมลงที่หากินในเวลากลางคืน ตั้งแต่พลบค่ำจนถึงเช้ามืด ได้พบรังนกตบยุงหางยาว ๒ รัง ในบริเวณป่าดิบแล้งระหว่างเดือนมีนาคมและเดือนเมษายน ซึ่งเป็นช่วงฤดูแล้ง

ลักษณะและรังไข่

นกตบยุงหางยาวเป็นนกที่ไม่มีการสร้างรังสำหรับรองรับไข่ แม่แกวไข่จำนวน ๒ ฟองอยู่บนพื้นดิน ไข่มีรูปร่างกลมรี เปลือกไข่มีสีครีม มีจุดประสีน้ำตาลแดงกระจายทั่วไป ขนาดกว้าง×ยาวประมาณ ๓๓.๕×๒๒.๕ มิลลิเมตร

กลมรี จำนวนไข่ที่พบในรัง ๔ ฟอง ไข่เปลือกไข่มีสีขาวและค่อนข้างมัน ไข่มีขนาดกว้าง × ยาว เฉลี่ย = ๒๗.๘ × ๓๐.๖ มิลลิเมตร

การฟักไข่และการดูแลลูกนก

นกทั้งสองเพศจะช่วยกันสร้างรัง ฟักไข่ และดูแลผลัดเปลี่ยนกันหาอาหารมาป้อนลูกนก อาหารส่วนใหญ่เป็นพวกแมลงจำพวกด้วงปีกแข็ง ตัวต่อ แมลงปอ ปลวก และมด ฯลฯ ลูกนกที่ฟักออกมาจะมีลักษณะแบบ altricial คือ ไม่มีขนปกคลุมลำตัว และไม่ลืมตา ลูกนกจะใช้เวลาเจริญเติบโตในรังซึ่งเป็นโพรงดินประมาณ ๓ สัปดาห์ จึงบินออกจากรัง

การฟักไข่และเลี้ยงลูกนก

นกทั้งเพศผู้และเพศเมียจะผลัดกันฟักไข่อยู่ประมาณ ๑๖ วัน ลูกนกจึงฟักออกจากไข่ ขณะที่นกฟักอยู่นั้นสัตว์รบกวนของนกจะกลบกลืนไปกับสภาพแวดล้อมมากคล้ายกับกองใบไม้แห้ง ทำให้การหารังนกชนิดนี้ยากมาก ลูกนกที่เกิดใหม่จะมีลักษณะการเจริญเติบโตแบบ Semi Precocial ซึ่งลูกนกแรกเกิดมีขนอยู่ (down feather) ขึ้นตามลำตัวบ้างแล้ว แต่ตายังปิดอยู่ พ่อและแม่นกต้องกกให้ความอบอุ่นและเลี้ยงดูลูกนกต่อไป จนกว่าลูกนกจะโตมีขนขึ้นเต็มตัว

๕. นกกางเขนดง (White-rumped Shama : *Copsychus malabaricus*)

เป็นนกที่มีเสียงร้องไพเราะ จึงมีผู้นิยมนำมาเลี้ยงดูเล่นกันมาก พบกระจายอยู่ทั่วไปทุกภูมิภาคของประเทศ สำหรับป่าสะแกราชจะพบอาศัยและหากินตามป่าดิบแล้ง โดยเฉพาะบริเวณ Ecotone ของป่าดิบแล้งและป่าเต็งรัง ฤดูผสมพันธุ์ อยู่ในช่วงเดือนมีนาคมถึงเดือนมิถุนายน ในช่วงนี้นกเพศผู้และเมียชอบส่งเสียงร้องโต้ตอบกัน และมักพบเห็นตัวได้ง่ายกว่าเวลาอื่น

ลักษณะรังและไข่

นกกางเขนดงจะทำรังตามโพรงไม้ซอกหิน หรือบริเวณสิ่งปลูกสร้างต่างๆ ที่มีโพรงหรือรู โดยนกจะคาบเอาเศษกิ่งไม้ใบไม้ขนาดเล็กมารองพื้นรัง โดยไม่มีการสานให้เป็นรูปร่างขึ้นมาอย่างใด การศึกษา

๖. นกจาบดินอกลาย (Streaked-throated Jungle Babbler : *Pellorneum ruficeps*)

เป็นนกขนาดเล็กที่อาศัยอยู่หากินอยู่ตามพื้นของป่าดิบแล้ง อาหารหลัก ได้แก่พวกแมลงชนิดต่างๆ ได้พบรังนกจาบดินอกลาย ๑ รัง ในบริเวณป่าดิบแล้งในเดือนมีนาคม

ลักษณะรังและไข่

รังมีลักษณะเป็นรูปถ้วยตะแคงวางอยู่บนพื้นดินซึ่งเป็นลานโล่งๆ วัสดุที่นำมาใช้

ครั้งนี้ได้พบรังนกกางเขนดง ๒ รัง ทำรังอยู่ในบริเวณโพรงไม้ ๑ รัง และทำรังอยู่ระหว่างเสาไม้ไผ่ต้นบ้านพักรับรองของสถานีวิจัยสะแกราช ๑ รัง แม่แกวไข่ ๔ ฟอง ภายในรัง ไข่มีรูปร่างรี เปลือกไข่มีสีเขียวมีลายเป็นปื้นสีน้ำตาล บริเวณด้านข้างของไข่ลักษณะคล้ายไข่ของนกกางเขนบ้าน

การฟักไข่และการเลี้ยงดูลูกอ่อน

แม่นกฟักไข่โดยลำพังในโพรงเพียงตัวเดียว โดยที่พ่อนกจะช่วยคอยดูแลรักษาความปลอดภัยอยู่ห่างๆ ขณะที่แม่นกบินออกไปหากิน แม่แกวจะฟักไข่อยู่นานประมาณ ๑๐ วัน ลูกนกจึงฟักออกจากไข่ ลูกนกแรกเกิดยังไม่ขึ้นขนตามลำตัว และตายังปิดอยู่ พ่อแม่นกยังต้องเลี้ยงดูต่อไป จนกว่าจะโตมีขนขึ้นเต็มตัว จึงออกจากรังไปหากิน

สร้างรังเป็นพวกเศษใบไม้แห้ง และกิ่งไม้เล็กๆ นำมาสานกันอย่างหนาแน่น ใกล้เคียงรังมีต้นไม้อ่อนหรือลูกไม้เล็กๆ ขึ้นอยู่เพื่อพรางตาศัตรูให้ดูคล้ายเป็นกองเศษใบไม้แห้ง แม่แกวไข่จำนวน ๓ ฟอง มีขนาดโดยเฉลี่ย ๑๐.๕×๒๐.๕ มิลลิเมตร เปลือกไข่มีสีขาว มีลายเป็นจุดสีน้ำตาล

การปักไข่และการเลี้ยงลูกอ่อน

นกทั้งเพศผู้และเมียจะช่วยกันปักไข่ เมื่อนกจะเข้ารังไปปักจะบินลงใกล้ๆ รังก่อน แล้วจึงเดินเข้าไปปักไข่ในรัง โดยจะหันหน้าออกนอกรัง เมื่อได้พบเสียงผิดปกติก็จะ

๗. นกบั้งรอกใหญ่ (Greater Green-billed Malkoha : *Phaenicophaeus tristis*)

นกบั้งรอกใหญ่เป็นนกที่พบได้ทั่วประเทศ เป็นนกประจำถิ่นสำหรับสถานีวิจัยสถานะแวดล้อมสะแกราชพบหากินในป่าดิบแล้ง ตามต้นไม้ที่ทึบและสูง โดยจะกระโดดไต่ไปตามกิ่ง

ลักษณะรังและไข่

พบรังบนต้นไม้ที่ยังไม่โตเต็มที่ สร้างรังในพุ่มที่ไม่สูงนักสูงจากพื้นดินประมาณ ๒ เมตร พบรัง ๑ รัง ในเดือนมีนาคม รังเป็น

๘. นกปรอดคอลาย (Stripe-throated Bulbul : *Pycnonotus finlaysoni*)

เป็นนกที่มีลายบริเวณหน้าผาก หน้าและคอ เป็นนกประจำถิ่นที่พบไม่บ่อยนักในประเทศไทย สำหรับบริเวณป่าสะแกราชพบบริเวณป่าดิบแล้งซึ่งไม่รกทึบนัก

ลักษณะรังและไข่

ในเดือนมิถุนายนพบรัง ๑ รังในไม้พุ่ม

๙. นกขุนทอง (Hill Myna : *Gracula religiosa*)

นกขุนทองเป็นนกที่มีลักษณะพิเศษคือ มีความสามารถเลียนเสียงต่างๆ ได้ดี

วิ่งออกจากรังไปซ่อนตามพืชที่คลุมดินอยู่ ลูกนกแรกเกิด ไม่มีขนตามลำตัวเป็นแบบ altricial ยังคงอยู่ในรังต่อไปจนกว่าจะโตเต็มที่ จนถึงวันที่ ๑๓-๑๔ หลังจากปักเป็นตัวแล้วลูกนกจึงทิ้งรังไป

รูปด้วยขนาดใหญ่ ขนาดเส้นผ่าศูนย์กลาง ๑๕ เซนติเมตร โครงสร้างทำด้วยกิ่งไม้ขัดสานกันอย่างแข็งแรง ภายในบุด้วยใบไม้สด พบไข่ ๒ ฟอง รูปร่างกลมรี สีขาวปลอด

การปักไข่และการเลี้ยงลูกนก

หลังวางไข่แล้วพ่อและแม่นกจะผลัดกันปักไข่ สำหรับระยะปักไข่ไม่สามารถบันทึกได้ เนื่องจากนกทิ้งรังไปอาจจะเนื่องจากการรบกวน

สูงจากพื้นดินประมาณ ๑.๕ เมตร รังมีลักษณะเหมือนกับรังนกปรอดทั่วๆ ไป คือใช้วัสดุเส้นใยพืชมาขัดสานกันเป็นรูปถ้วยเล็กๆ แต่รังจะบอบบางกว่านกปรอดชนิดอื่น จะมีวัสดุขัดสานกันเพียง ๓-๔ ชั้น พบไข่ ๒ ฟอง รูปร่าง oval shape พื้นสีขาว มีจุดสีน้ำตาลแดงกระจายอยู่ทั่วไป

จึงเป็นที่นิยมในการนำมาเลี้ยงฝึกสอนให้พูด เป็นที่ต้องการของตลาดในประเทศไทย พบ

ทั่วทุกภาคตามป่าที่สภาพค่อนข้างสมบูรณ์ มีไม้ใหญ่ที่นกสามารถทำรังได้ การศึกษาในสถานีวิจัยสถานะแวดล้อมสะแกราช พบว่ามีนกขุนทองอาศัยอยู่ในป่าดิบแล้ง หากินอยู่เป็นฝูงๆ ละ ๕-๑๐ ตัว

ลักษณะรังและไข่

ในเดือนกุมภาพันธ์นกขุนทองยังคงหากินอยู่เป็นฝูง จนกระทั่งเดือนมีนาคมพบรังในต้นไม้ที่ตายแล้ว ๑ รัง พบลูกอ่อนและพบสร้างรังในโพรงต้นกระบก (*Irvingia malayana*) เกียมคะนอง (*Shorea henryana*) รังอยู่สูงจากพื้นดินประมาณ ๒๐ เมตร จากการสอบถามพบว่าการสร้างรังปีละ ๑-๒ ครั้ง โดยจะวางไข่ในรังเดิมทุกครั้ง ทุกปี

๑๐. นกกระรางหัวหงอก (White-crested Laughing Thrush : *Garrulax leucolophus*)

นกกระรางหัวหงอกเป็นนกที่มีการกระจายกว้างขวางมาก มักพบบริเวณเนินเขาเตี้ยๆ ในป่าค่อนข้างทึบโดยเฉพาะป่าไผ่ (Ali และ Ripley, 1972) มักหากินอยู่เป็นฝูง

ลักษณะรังและไข่

จากการศึกษาในบริเวณสถานีวิจัยสถานะแวดล้อมสะแกราช พบรังนกกระรางหัวหงอก ๑ รังบริเวณป่าดิบแล้ง โดยทำรังบนต้นไม้เล็กๆ (ไม้ร่น) ลำต้นตรงมีพุ่มบริเวณยอด รังอยู่สูงจากพื้นดินประมาณ ๒

จากการศึกษาของธัญญา (๒๕๒๕) และ Harry (1956) พบว่า รังจะสร้างในต้นไม้ใหญ่ ปากโพรงอยู่สูงมีลักษณะกลมขนาดพอนกเข้าออกได้ (เส้นผ่าศูนย์กลางปากรังประมาณ ๘-๑๐ เซนติเมตร) ก้นรังลึกจากปากโพรงลงไป ๒๐-๒๕ เซนติเมตร ก้นรังมีใบไม้แห้ง ขนนก ใบหญ้ารองอยู่ แม่นกจะวางไข่ ๒-๓ ฟอง ไข่รูปร่างรี มีพื้นสีฟ้าอมเขียว มีจุดประสีน้ำตาลบริเวณปลายทั้งสองข้าง

การปักไข่และการเลี้ยงลูกนก

ทั้งพ่อและแม่นกจะผลัดกันปักไข่และเลี้ยงลูกอ่อน เมื่อลูกนกอายุประมาณ ๒๑ วันจะเริ่มหัดบิน

เมตร รังสร้างโดยใช้รากไม้ เถาวัลไม้เล็กๆ มาขัดสานกันเป็นรูปถ้วย ปากรังกว้าง ๑๕ เซนติเมตร ลึก ๗ เซนติเมตร รังจะสร้างอยู่ตรงซอกกิ่งที่แยกจากลำต้นสังเกตเห็นได้ยาก สภาพรังกลิ่นกับธรรมชาติ พบรังครั้งแรกยังไม่มีไข่ หลังจากนั้นเมื่อไปสังเกตการณ์อีกหลายครั้งไม่พบไข่ คาดว่านกคงจะทิ้งรังเมื่อมีผู้รบกวน จากการศึกษาค้นคว้าของทวารวดี (๒๕๓๐) พบรังนกกระรางหัวหงอกระหว่างเดือนมีนาคมถึงพฤษภาคม ในแต่ละรังพบไข่ ๒-๔ ฟอง แต่ Smythies (1953) รายงาน

ว่าพบไข่ ๓-๕ ฟอง ไข่มีสีขาวปอดไม่มี ลวดลาย และรายงานว่ ถ้าวังนกกระรางถูกรบกวนในระยะแรก ๆ นกจะทิ้งรังทันที

การฟักไข่และการเลี้ยงลูกนก

ทวงรัตน์ (๒๕๓๐) รายงานว่า ระหว่างการฟักไข่จะมีนกมาที่รังพร้อม ๆ กัน ๓-๕

ตัว แล้วมีตัวหนึ่งที่ไปสลัดเปลี่ยนฟักไข่ในรัง ระยะฟักไข่ ๑๑-๑๔ วัน หลังจากนั้นนก ๓-๕ ตัวจะมาช่วยกันหาอาหารบ่อนลูกนก ลูกนกจึงโตเร็วเพียง ๑๒ วัน ก็สามารถออกจากรังได้ อาหารลูกนกส่วนใหญ่เป็นพวกสัตว์ เช่น หนอน แมลงต่าง ๆ

๑๑. นกกระรางสร้อยคอใหญ่ (Greater Necklaced Laughing Thrush : *Garrulax pectoralis*)

นกกระรางสร้อยคอใหญ่เป็นนกประจำถิ่น ที่พบหากินทั้งในป่าดิบแล้งและป่าเต็งรัง นอกฤดูผสมพันธุ์จะอยู่รวมกันเป็นฝูง อาจมีจำนวนเป็นสิบ ๆ ตัว ชอบหากินบริเวณกอไผ่ ในเดือนเมษายนเริ่มพบเห็นอยู่เป็นคู่

ลักษณะรังและไข่

จากการศึกษาพบรัง ๑ รัง บริเวณชายป่าดิบแล้งต่อกับป่าเต็งรัง รังเป็นรูปถ้วย เบียดอยู่กับสภาพแวดล้อมคล้ายกับรังนกกระรางหัวหงอก รังอยู่บนไม้ขนาดเล็ก (ไม้รุ่น) ปากรังกว้าง ๑๐ เซนติเมตร ลึก ๘ เซนติเมตร ไม่พบไข่เช่นกัน

๑๒. ไก่ฟ้าพญาลอ (Siamese Fireback Pheasant : *Lophura diardi*)

ไก่ฟ้าพญาลอเป็นนกประจำถิ่นที่พบได้ยากในธรรมชาติ อาศัยตามป่าดิบ ป่าไผ่ พุ่ม พบเฉพาะบริเวณที่เป็นป่าหนาแน่นของภาคตะวันออกเฉียงเหนือและภาคเหนือทางทิศตะวันออกเท่านั้น ไม่เคยพบทางภาคตะวันตกของประเทศเลย ภิม (๒๕๒๖) กล่าวว่า ชาวบ้านไม่เรียกไก่ฟ้าพญาลอแต่เรียก นกตอ ไก่ตอ พญาลอ จะผสมพันธุ์ในฤดูร้อน ไข่ตามเนินโลกที่เตียน ๆ โคนต้นไม้ใหญ่ บางครั้งในโพรงไม้

บริเวณสถานีวิจัยสภาวะแวดล้อม สะแกราชนอกฤดูผสมพันธุ์ พบเห็นหากินในป่าดิบเขา โดยจะคุ้ยเขี่ยหาอาหารพวกดอกหญ้า ลูกไม้ที่ตกดิน แมลงต่าง ๆ และใบไม้อ่อน

ลักษณะรังและไข่

การศึกษารังนี้ไม่พบการทำรังวางไข่ แต่ผู้ที่เคยทำการวิจัยป่าไผ่ในป่าสะแกราชน ในปี ๒๕๒๙ พบรังไก่ฟ้าพญาลอ ๑ รัง บริเวณโคนต้นไม้ที่มีพุ่มพองของตะเคียนหิน รัง

ไม่มีวัสดุรองรับ ลักษณะไข่คล้ายไข่ไก่แต่มีขนาดเล็กกว่า Delacour (1977) และ Herbest (1926) รายงานว่า พบรังไก่ฟ้าพญาลอที่ อำเภอหมากเหล็ก เดือนเมษายน พบไข่ ๘ ฟอง และ Ripley (1934) พบรังที่อำเภอปากช่อง เดือนพฤษภาคมพบไข่ ๔ ฟอง

การฟักไข่และการเลี้ยงลูกนก

โอภาส (๒๕๒๖) รายงานการพบรังไก่ฟ้าพญาลอ ระหว่างเดือนเมษายนถึง

เดือนพฤษภาคม กระจังละ ๕-๘ ฟอง และลูกนกจะฟักออกจากไข่ใน ๒๔-๒๕ วัน

แม้ว่าปัจจุบันจะมีการเพาะเลี้ยงไก่ฟ้าพญาลอกันอย่างกว้างขวาง ทำให้ปริมาณซึ่งเดิมใกล้จะสูญพันธุ์เพิ่มขึ้นมากมาย แต่จำนวนไก่ฟ้าพญาลอในป่าธรรมชาติที่ถือว่าเป็นพันธุ์แท้ของเรา กำลังลดจำนวนลงอย่างน่าวิตก ถ้าการล่าสัตว์และการบุกรุกทำลายป่ายังคงดำเนินไปเช่นนี้ จำนวนพันธุ์แท้และที่อยู่ธรรมชาติที่เหมาะสมก็จะถูกกำจัดให้น้อยลงทุกที

๑๓. นกกระเต็นอกขาว (White-breasted Kingfisher : *Halcyon smyrnensis*)

เป็นนกที่ชอบหากินตามริมฝั่งน้ำจืดทั่วไป พบได้ทั่วประเทศ สำหรับการศึกษาครั้งนี้ พบนกกระเต็นอกขาวบินหากินบริเวณอ่างเก็บน้ำในป่าดิบแล้ง

ลักษณะรังและไข่

ในเดือนธันวาคมพบรังนกกระเต็นอกขาว รังจะเป็นโพรงอยู่บนสันดิน โพรงนี้จะเจาะลึกขนานไปกับผิวดิน ปากโพรงกว้าง ๘ เซนติเมตร ลึกประมาณ ๙๐ เซนติเมตร ภายในรังไม่พบไข่ ต่อมาในเดือนกุมภาพันธ์ไปสังเกตการณ์อีกในโพรงพบแต่เศษชิ้นส่วนของแมลงตกหล่นอยู่ จึงคาดว่าจะมีศัตรู

มากินไข่นกไป ทำให้แน่นทั้งรังไปได้ จากการศึกษาของทวงรัตน์ (๒๕๓๐) และบุษบง (๒๕๒๖) พบว่านกกระเต็นอกขาวจะทำรังวางไข่ระหว่างเดือนกุมภาพันธ์ถึงพฤษภาคม ในแต่ละรังพบไข่ ๒-๕ ฟอง ไข่มีรูปร่างกลม สีขาวปอด ซึ่งต่อมาจะพบว่าไข่มีจุดประสีน้ำตาลเข้มทั่วฟอง ไข่มีขนาด ๒.๗๖ x ๒.๔๖ เซนติเมตร

การฟักไข่และการเลี้ยงลูกนก

หลังจากที่ลูกนกฟักออกจากไข่แล้ว พ่อและแม่นกจะช่วยกันหาอาหารมาเลี้ยงลูกนกจนโตเต็มที่ และสามารถบินหาอาหารเองได้

นกที่ทำรังบริเวณป่าปลูกและไร่ร้าง

๑. นกกระต๊อขี้หมู (Spotted Munia : *Lonchura punctulata*)

พบสร้างรังตลอดปีในบริเวณพื้นที่ปลูกป่า และในไร่ร้าง ต้นไม้ที่นกกระต๊อขี้หมูสร้างรัง ได้แก่ กระจดินณรงค์ (*Acacia auriculaeformis*) ไทร (*Ficus spp.*) ไม้ (*Bambusa spp.*) และพุทรา (*Zizyphus mauritiana*) รังอยู่สูงจากพื้นดินประมาณ ๒ เมตร

ลักษณะรังและไข่

นกกระต๊อทั้งตัวผู้และตัวเมียจะช่วยกันสร้างรัง โดยคาบเอาใบหญ้าคาหรือใบไม้มาสานรังเป็นรูปทรงกลมบีบอัด ขนาดเส้นผ่าศูนย์กลางกว้างประมาณ ๓๐ เซนติเมตร มีช่องเข้าออกอยู่ทางด้านข้าง พื้นรังด้านในบุด้วยดอกหญ้าให้หนาเพื่อรองรับไข่และลูกนก นกกระต๊อใช้เวลาในการสร้างรังประมาณ

๓-๕ วัน จึงแล้วเสร็จ

จำนวนไข่ที่พบในรัง ๕-๙ ฟอง ไข่รูปร่างยาวรีขนาดกว้าง × ยาวเฉลี่ย ๑๑.๓ × ๑๗.๒ มิลลิเมตร เปลือกไข่มีสีเทา

การฟักไข่และการดูแลลูกนก

นกทั้งสองเพศจะผลัดเปลี่ยนกันฟักไข่ นกกระต๊อจะเริ่มฟักไข่ตั้งแต่ช่วงไข่ฟองแรก และใช้เวลาในการฟักไข่ประมาณ ๑๓-๑๔ วัน ลูกนกจะฟักออกจากไข่ไม่พร้อมกัน ลูกนกแรกเกิดมีลักษณะแบบ altricial คือ ลูกนกไม่มีขนปกคลุมตัว และไม่ลืมตา พ่อแม่นกจะผลัดเปลี่ยนทำหน้าที่ดูแลและหาอาหารมาบ่อนลูก ลูกนกจะใช้เวลาอยู่ที่รังประมาณ ๑๘ วันจึงสามารถบินไปหาอาหารเองได้

๒. นกเค้าดินทุ่ง (Richard's Pipit : *Anthus novaeseelandiae*)

พบรังนกเค้าดินทุ่งจำนวน ๑ รัง ในพื้นที่ที่เป็นไร่ร้าง ในช่วงเดือนมิถุนายน

ลักษณะรังและไข่

นกเค้าดินทุ่งสร้างรังอยู่บนพื้นดิน รังมีลักษณะเป็นรูปถ้วยสร้างจากเศษใบหญ้านามาสานวางซ้อนอยู่บนกอหญ้าติดกับพื้นดิน รังมีขนาดเส้นผ่าศูนย์กลางประมาณ ๘ เซนติเมตร

จำนวนไข่ที่พบในรังมีจำนวน ๒ ฟอง ไข่มีรูปร่างรี ขนาดกว้าง × ยาวเฉลี่ย = ๑๖.๔ × ๑๙.๗ มิลลิเมตร ผิวเปลือกไข่เรียบมีสีเนื้อหรือสีครีม และมีลายเป็นจุดสีน้ำตาล

การฟักไข่และการดูแลลูกนก

นกเค้าดินทุ่งทั้งคู่จะช่วยกันฟักไข่และดูแลลูกนก มีระยะเวลาในการฟักไข่ประมาณ

๑๕-๑๗ วัน ลูกนกจะฟักออกจากกันคนละวัน ลูกนกแรกเกิดมีลักษณะ altricial คือ ไม่มีขนปกคลุมลำตัวและไม่ลืมตา พ่อแม่นก

จะหาอาหารผลัดเปลี่ยนกันมาบ่อน ลูกนกอายุประมาณ ๑๐ วันจะมีขนปกคลุมทั่วลำตัว เริ่มกระโดดไปตาม ต้นหญ้า และพื้นดิน พร้อมทั้งกระพือปีกหัดบิน

๓. นกจาบผ่นปีกแดง (Rufous-winged Bush Lark : *Mirafra assamica*)

พบรังนกจาบผ่นปีกแดงจำนวน ๑ รัง ในบริเวณไร่ร้าง ในช่วงเดือนเมษายน ลักษณะรังและไข่

รังของนกจาบผ่นปีกแดงคล้ายกับรังของนกเค้าดินทุ่ง คือ เป็นรังที่สร้างอยู่บนพื้นดิน รังมีลักษณะเป็นรูปถ้วยอยู่บนกอหญ้า มีใบหญ้าพาดผ่านเหนือรังเพื่ออำพรางมิให้เห็นรังและไข่ รังมีขนาดเส้นผ่าศูนย์กลางประมาณ ๙ เซนติเมตร และลึกประมาณ ๗ เซนติเมตร

จำนวนไข่ที่พบในรัง ๒ ฟอง ไข่

รูปร่างรีขนาดกว้าง × ยาวเฉลี่ย = ๑๕.๘ × ๑๙.๖ มิลลิเมตร เปลือกไข่มีสีครีม มีลายจุดสีน้ำตาลแดง

การฟักไข่และการดูแลลูกนก

นกจาบผ่นปีกแดงจะผลัดเปลี่ยนกันฟักไข่ และหาอาหารมาบ่อนลูกนก ใช้เวลาในการฟักไข่ประมาณ ๑๔ วัน ลูกนกฟักออกเพียง ๑ ตัว ลักษณะลูกนกแรกเกิดเป็นแบบ altricial คือ ไม่มีขนปกคลุมตัวและไม่ลืมตา ผิวหนังลูกนกมีสีน้ำตาลอมดำ

๔. นกปรอดสวน (Blanford's bulbul : *Pycnonotus blanfordi*)

เป็นนกที่พบอาศัยทั่วไปตามป่าละเมาะ บ่าดิบแล้ง ตามไร่ร้าง และป่าปลูก เป็นนกที่พบได้บ่อยและง่าย ฤดูผสมพันธุ์อยู่ในช่วงระหว่างเดือนกุมภาพันธ์ถึงเดือนมิถุนายน

ลักษณะรังและไข่

พบรังนกปรอดสวนจำนวน ๕ รัง ทำรังเป็นรูปถ้วยตามง่าม ไม้ ของต้น พุทรา (*Zizyphus mauritiana*) ต้นกระจดินณรงค์ (*Acacia auriculaeformis*) และไม้รุ่มในป่า

ดิบแล้ง โดยนกจะใช้เยื่อไม้หรือเส้นใยของต้นไม้มาสานกันเป็นรูปถ้วยอย่างหนาๆ รังค่อนข้างโปร่ง ถ้ามองจากใต้รังจะเห็นไข่ที่อยู่ภายในรัง รังนกอยู่สูงจากพื้นดินประมาณ ๑.๕ เมตรขึ้นไป มีขนาดเส้นผ่าศูนย์กลาง ๘.๕ เซนติเมตร ลึก ๒.๖ เซนติเมตร พ่อแม่นกจะวางไข่ ๒-๓ ฟอง ไข่มีรูปร่างรี เปลือกไข่มีสีเทาอมม่วง มีจุดสีม่วงแก่และม่วงอ่อนกระจายทั่วทั้งฟอง มีขนาดโดยเฉลี่ย ๒๒.๖ × ๑๖.๖ มิลลิเมตร

การฟักไข่และการเลี้ยงลูกอ่อน

ทั้งพ่อและแม่นกจะผลัดกันฟักไข่อยู่ประมาณ ๑๒ วัน หลังจากนั้นลูกจะฟักออกจากไข่ ลูกแรกเกิดมีลักษณะแบบ altricial คือ ไม่มีขนปกคลุมตัว มีผิวหนังเป็นสีแดง ต่อมาผิวจะค่อย ๆ เข้มขึ้น ยังไม่มีตา อาศัย

อยู่ภายในรังต่อไปจนกว่าจะโตเต็มที่ ระยะนี้พ่อแม่จะต้องนำอาหารมาเลี้ยงดู อาหารส่วนใหญ่จะเป็นแมลง เมื่ออายุได้ประมาณ ๑๕ วันลูกนกจะมีขนขึ้นเต็มตัวแล้ว ลักษณะคล้ายคลึงกับแม่นกแต่หางยังสั้นอยู่จะเริ่มหัดบิน และต่อไปตามกิ่งไม้ได้แล้ว

๕. นกกินปลีอกเหลือง (Yellow bellied Sunbird : *Nectarinia jugularis*)

เป็นนกขนาดเล็กที่หากินน้ำหวานจากเกสรดอกไม้ โดยนกกินปลีปากยาวโค้งมีลักษณะคล้ายท่อดูดน้ำหวานจากเกสรดอกไม้ (Barruel, 1958) อาศัยอยู่ตามเรือนยอดของต้นไม้ที่มีดอกในป่าเต็งรัง ป่าปลง และบริเวณสวนใกล้บ้านพัก เป็นนกที่มีประโยชน์ในการผสมเกสรดอกไม้ขณะที่ไปกินน้ำหวานจากเกสรดอกไม้ นอกจากจะเป็นนกที่สวยงามแล้ว ฤดูผสมพันธุ์ของนกกินปลีอกเหลืองอยู่ในช่วงปลายฤดูหนาวและฤดูร้อนระหว่างเดือนกุมภาพันธ์ถึงเดือนมิถุนายน

ลักษณะรังและไข่

นกจะทำรังเป็นรูปหยดน้ำห้อยแขวนอยู่ตามกิ่งไม้ ซึ่งส่วนใหญ่จะเป็นต้นไม้ที่มีขนาดกลาง มีกิ่งก้านแข็งแรง เช่น ต้นมะขาม ต้นกระถินณรงค์ การสร้างรังของนกชนิดนี้นกเพศเมียมีหน้าที่สำคัญในการสร้างรังและหาวัสดุสร้างรัง โดยมีนกเพศผู้

เฝ้ารักษาความปลอดภัยอยู่ใกล้ ๆ รัง ซึ่ง (Hanzak, 1971) ได้กล่าวว่า การสร้างรังของนกส่วนใหญ่จะเป็นหน้าที่ของนกเพศเมีย แม่นในกลุ่มนกที่เพศผู้และเพศเมียจับคู่ผสมพันธุ์เพียงคู่เดียวในฤดูผสมพันธุ์ (monogamous species) พบว่านกเพศผู้จะมีหน้าที่หลักในการประกาศเขตแดนและป้องกันความปลอดภัยเท่านั้น นกจะเริ่มสานรังจากส่วนบนก่อน โดยใช้เส้นใยจากพืชซึ่งได้มาจากกิ่งไม้หรือลำต้นของไม้เลื้อยที่มีขนาดเล็กและค่อนข้างเหนียวมาพันยึดติดกับกิ่งไม้แล้วจึงสานเป็นโครงนอกของรังอย่างหยาบ ๆ โดยเว้นช่องทางเข้าออกไว้ตอนกลางของกระเปาะ เมื่อเสร็จแล้วจึงเริ่มสานข้างในให้หนาเพื่อเพิ่มความแข็งแรงให้แก่รัง โดยบุส่วนกันรังซึ่งจะเป็นที่รองรับไข่ให้แน่นด้วยดอกหญ้าและใยแมงมุม ทำให้ลักษณะรังคล้ายกับเป็นเศษไม้เก่า ๆ หรือหยักใยห้อยแขวนอยู่บนกิ่งไม้ นกจะใช้เวลาสร้างรังประมาณ ๗ วันจึงแล้ว

เสร็จ รังมีขนาดประมาณ ๑๒ นิ้ว กว้าง ๓ นิ้ว

การฟักไข่และการเลี้ยงลูกอ่อน

แม่นกจะวางไข่ครั้งละ ๒ ฟอง หลังจากสร้างรังเสร็จแล้ว ไข่มีรูปร่างกลมรีเปลือกเป็นสีขาว มีลายเป็นปื้นสีน้ำตาลอ่อน ขนาดโดยเฉลี่ย ๑๐.๖ x ๑๔.๕ มิลลิเมตร แม่นกฟักไข่ตามลำพังอยู่ภายในรังโดยที่นกเพศผู้เฝ้าสังเกตการณ์และรักษาความปลอดภัยอยู่ใกล้รัง ประมาณ ๑๔ วันลูกนกจึงฟักออกจากไข่ ลูกนกที่ฟักออกจากไข่ใหม่ๆ

ไม่มีขนปกคลุมลำตัว ตายังปิดอยู่จึงไม่สามารถช่วยตัวเองได้ ต้องอยู่ในความดูแลของพ่อและแม่นกภายในรัง โดยพ่อและแม่นกจะหาอาหาร ซึ่งส่วนใหญ่จะเป็นแมลงมาเลี้ยงดูในรัง เมื่อลูกนกเริ่มมีขนขึ้นมากแล้วและมีขนาดใหญ่ขึ้นลูกนกจะออกมาอยู่นอกรัง เนื่องจากในรังคับแคบไปแล้ว ลูกนกในระยะนี้จะเริ่มหัดบินหรือโผล่ไปมาระหว่างกิ่งไม้ แต่ยังคงหาอาหารกินเองไม่ได้ พ่อแมียังต้องหาอาหารมาบ่อนอยู่จนกว่าจะโตเต็มที่และบินได้คล่อง

๖. นกกระเจี๊ยบหงายสีข้างแดง (Rufescent prinia : *Prinia rufescens*)

เป็นนกขนาดเล็กหากินตามทุ่งหญ้า เป็นนกประจำถิ่นพบได้ทั่วไปทั้งในที่ต่ำและที่สูง แต่ชอบอาศัยในระบัดต่ำมากกว่า บริเวณสถานีวิจัยสภาวะแวดล้อม สะแกราช พบตามทุ่งหญ้ารกร้างริมป่า

ลักษณะรังและไข่

ในฤดูการสร้างรังสำรวจไม่พบรังเพราะป่าหญ้าบางบริเวณมีการถางและเผาเพื่อปลูกป่า ทำให้การสำรวจทำได้ไม่ตลอด แต่ใน

เดือนกรกฎาคมพบลูกนกเพิ่งหัดบิน คาดว่านกจะสร้างรังประมาณเดือนพฤษภาคม และจาก Smythies (1953) รายงานว่า นกกระเจี๊ยบหงายสีข้างแดงจะสร้างรังประมาณเดือนเมษายนถึงเดือนสิงหาคม โดยนกจะสร้างรังคล้ายกับรังนกกระเจี๊ยบธรรมดา (*Orthotomus sutorius*) คือ ใช้ใบหญ้าฉีกย่อยใบไม้ ๑ หรือ ๒ ใบ เช้าด้วยกันเป็นรูปรังอย่างเรียบร้อย หลังจากนั้นจะวางไข่ ๓-๔ ฟอง ไข่มีสีต่างๆ หลายสี

๗. นกเขาใหญ่ (Spotted-neck Dove : *Streptopelia chinensis*)

นกเขาใหญ่เป็นนกที่พบได้ทั่วประเทศ มักพบหากินตามป่าโล่ง ที่ทำการเกษตร ใน

บริเวณป่าสะแกราช พบเฉพาะชายป่าบริเวณที่โล่ง บริเวณป่าปลูก

ลักษณะรังและไข่

พบรังนกเขาใหญ่ ๒ รัง ทำรังบนต้นกระถินณรงค์ (*Acacia auriculaeformis*) ในระดับกิ่งไม้สูงนัก คือ ๓ และ ๔ เมตร จากพื้นดิน รังเป็นรูปกระจอกแบนๆ สร้างหลายๆ โดยใช้กิ่งไม้แห้งวางไข่วางกันทั้ง ๒ รัง พบไข่ ๒ ฟอง รูปร่างค่อนข้างรี สีขาวปลอด

การฟักไข่และการเลี้ยงลูกอ่อน
ทั้งพ่อและแม่จะผลัดกันฟักไข่ประ

มาณ ๑๔ วัน ลูกนกจะเจาะออกจากไข่ พ่อและแม่นกช่วยกันหาอาหารมาเลี้ยงดู ลูกนกเกิดใหม่จะมีขนอ่อนสีน้ำตาล ระหว่างนี้แม่นกจะเลี้ยงดู โดยให้กินอาหารที่เรียกว่า pigeon's milk ซึ่งสร้างมาจากต่อมภายในทางเดินอาหาร (crop) ต่อมาเมื่อผลิดอาหารเลี้ยงลูกนกเฉพาะในฤดูผสมพันธุ์ เท่านั้น ลูกนกใช้เวลาอยู่ในรังประมาณ ๑๕ วันก็จะเริ่มหัดบิน

๘. นกจาบคาเล็ก (Little Green Bee-eater : *Merops orientalis*)

นกจาบคาเล็กเป็นนกที่พบหากินเป็นฝูงเล็ก ๆ ทั่วประเทศ ยกเว้นทางตอนใต้ โดยบินร่อนจับแมลงในอากาศบริเวณป่าโล่ง สำหรับป่าสะแกราชพบตามป่าดิบแล้ง ป่าเต็งรัง และที่ป่าปลูก

ลักษณะรังและไข่

จากการศึกษาพบทำรังตามสันดินโดยขุดรูขนานกับผิวดิน ปากโพรงกว้างพอนกเข้าออกได้ โพรงลึก ๗๐ เซนติเมตร ส่วน

ในสุดจะขยายออกเป็นแอ่งกว้างสำหรับวางไข่ แต่ไม่มีวัสดุรองรับ ไข่ ๒ ฟอง สีขาวปลอด รูปร่างค่อนข้างกลม จากการศึกษารายงานว่าพบไข่ ๔ ฟอง ขนาดเฉลี่ย ๒๐.๓ x ๑๗.๕ เซนติเมตร

การฟักไข่และการเลี้ยงลูกอ่อน

พ่อและแม่นกจะช่วยกันฟักไข่ หลังจากลูกนกออกจากไข่แล้วพ่อและแม่นกจะช่วยกันเลี้ยงดูลูกนกจนโต

สรุปผล

จากการศึกษารังนี้พบนกที่มีพฤติกรรมการสร้างรังวางไข่ทั้งหมด ๓๓ ชนิด เป็นนกที่ทำรังในป่าดิบแล้ง ๑๓ ชนิด นกที่ทำรังในป่าเต็งรัง ๑๒ ชนิด และนกที่

ทำรังบริเวณป่าปลูกและไร่ร้าง ๘ ชนิด ทุกชนิดทำรังวางไข่ในฤดูร้อนช่วงระหว่างเดือนกุมภาพันธ์ถึงเดือนมิถุนายน จำนวนชนิดนกที่พบสร้างรังวางไข่เมื่อเปรียบเทียบกับชนิด

นกทั้งหมดที่พบอาศัยในป่าสะแกราชนับว่ามีจำนวนน้อยมาก ชนิดของนกที่สร้างรังจริงในบริเวณสถานีวิจัยฯ ควรจะมีจำนวนมากว่านี้ ซึ่งสาเหตุที่พบน้อยอาจจะเนื่องมาจากช่วงเวลาของการสำรวจครั้งนี้สั้น และงบประมาณจำนวนจำกัดเกินไป

นอกจากนี้อุปสรรคต่างๆ ที่เกิดขึ้นระหว่างการศึกษาคือ ความรกริบของป่าดิบแล้งทำให้สามารถสำรวจได้เฉพาะตามทางเดินซึ่งยังมีผู้ใช้ประจำทั้งเจ้าหน้าที่สถานีและผู้ที่ทำกรวิจัยสาขาอื่นๆ ทำให้สัตว์ต่างๆ ถูกรบกวนตลอดเวลา พบเห็นตัวได้ยากและการเปลี่ยนแปลงของพื้นที่ที่ศึกษาเช่นเดิม

เป็นป่าหญ้า ต่อมาเมื่อมีการถางและเผาเพื่อเตรียมพื้นที่สำหรับปลูกป่าทำให้การศึกษาขาดตอนลง อุปสรรคเหล่านี้ทำให้ผลการศึกษาไม่สมบูรณ์เท่าที่ควรเช่นกัน

สภาพป่าทั่วๆ ไปยังอยู่ในสภาพดี มีป่าหลายๆ ชนิดอยู่ในพื้นที่เดียวกันเหมาะสมต่อการหากินและขยายพันธุ์ ของนกหลายๆ ชนิด บางชนิดเป็นนกที่หายากใกล้จะสูญพันธุ์ไปจากธรรมชาติ เช่น ไก่ฟ้าพญาลอ ซึ่งชนิดที่พบในป่าสะแกราชเป็นชนิดพันธุ์แท้ พบว่ามีการสร้างรังวางไข่ทุกปี สมควรที่จะมีการป้องกันการรบกวน การขยายพันธุ์ และการล่าจากชาวบ้านที่อยู่รอบๆ สถานีให้รัดกุมยิ่งขึ้น

เอกสารอ้างอิง

ทวงรัตน์ มณีกรณ์. ๒๕๒๙. การทำรังของนกบางชนิดในเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าห้วยขาแข้ง. ปัญหาพิเศษ. บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.

ทวงรัตน์ มณีกรณ์. ๒๕๓๐. ชีวิตวิทยาและพฤติกรรมของนกกระยาง. วิทยานิพนธ์ปริญญาโท มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.

ธัญญา จันอาจ. ๒๕๒๕. การศึกษาพฤติกรรมของนกขุนทองระหว่างฤดูวางไข่ในเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าสาละวิน

จังหวัดแม่ฮ่องสอน. เอกสารทางวิชาการประชุมการป่าไม้ประจำปี ๒๕๒๕. สาขานุรักษ์ธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมป่าไม้.

นพรัตน์ นาคสถิตย์, สวัสดิ์ วงศ์ถิรวัดน์, ธัญญา จันอาจ, ทวงรัตน์ มณีกรณ์, สถาพร อภิชนบุตร, ยุพาพร ชินอรุณชัย, บุษผา อ่ำเกตุ และบุษบง กาญจนสาขา. ๒๕๒๖. การศึกษาและสำรวจทรัพยากรสัตว์ป่า เขตห้ามล่าสัตว์ป่าเขาท่าเพชร

- จังหวัดสุราษฎร์ธานี. ฝ่ายวิชาการ. กองอนุรักษ์สัตว์ป่า. กรมป่าไม้. Oxford Uni. Press. Madras 2. 414 p.
- บุษบง กาญจนสาขา. ๒๕๒๖. การทำรังของนกในเขตห้ามล่าสัตว์ป่าอ่างเก็บน้ำบางพระ. วิทยานิพนธ์ปริญญาโท มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.
- ภิม แผนที. ๒๕๒๕. ไก่เถื่อน. เอกสารการสัมมนาเรื่องสัตว์ป่าเมืองไทย พ.ศ. ๒๕๒๕. คณะวนศาสตร์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.
- ภิม แผนที. ๒๕๒๖. ไก่ฟ้าพญาลอ. เอกสารการสัมมนาเรื่องสัตว์ป่าเมืองไทย พ.ศ. ๒๕๒๖. คณะวนศาสตร์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.
- Ali, S. and S.D. Ripley. 1970. Handbook of the Birds of India and Pakistan Vol 3, 4, 5. Oxford University Press, Bombay, London, New York.
- Ali, S. 1962. The Birds of Sikkim. Oxford Uni. Press. Madras 2. 414 p.
- Austin, O.L. Jr. 1962. Birds of the World. Paul Hamlyn, London.
- Bates, R.S.P. and E.H.N. Lowther. 1952. Breeding Birds of Kashmir. Oxford Press, London.
- Hanzak, J. 1971. Bird's Egg and Nest. London. The Hamlyn. Publishing group limited.
- Rutger, A. and K.A. Norris. 1970. Encyclopedia of Aviculture. Vol 1. London : Blandford Press.
- Rutger, A. and K.A. Norris. 1972. Encyclopedia of Aviculture. Vol 2. London : Blandford Press.
- Smythies, B.B. 1953. The Birds of Burma. Oliver and Boyd Ltd, Edinburgh 668 p.

การประเมินประชากรกระต่ายป่าโดยใช้วิธีนับกองมูล

ESTIMATION OF SIAMESE HARE POPULATION BY TECHNIQUE OF PELLET-GROUP COUNTS

Choompol Ngampongsai and Virayuth Lauhachinda
ชุมพล งามตองใส^๑ และ วีรยุทธ เลาพะจินดา^๒

ABSTRACT

The pellet-group census technique was used to estimate the Siamese hare population in the dry dipterocarp forest and in the reforestation site, covering 0.137 hectare or 0.00137 square kilometer, at Sakaerat Environmental Research Station, Nakhon Ratchasima Province. Twelve categories of pellet-formations, i.e. 1, 2, 3, 4, 5, 6, 7, 8, 9, 10-19, 20-29, and over were assigned in order to obtain the reasonable result in defining the standard group-size for pellet-group census estimation. The study revealed that the assigned 7 pellets as one group statistically gave reasonable estimate at $P = .05$ and $.01$ which was 1.11, 0.85 and 0.77 hare per hectare with the average density of 0.92 hare per hectare or approximately 92 hare per square kilometer. The population estimate, however, obtained from hare's total pellets per day was 0.82, 0.63 and 0.57 hare per hectare, respectively, with 0.67 hare per hectare or 67 hare per square kilometer.

บทคัดย่อ

การประเมินประชากรกระต่ายป่าโดยใช้วิธีนับกองมูลในพื้นที่ป่าเต็งรังและในป่าปลูก ซึ่งครอบคลุมเนื้อที่ ๐.๑๓๗ เฮกตาร์ หรือ ๐.๐๐๑๓๗ ตารางกิโลเมตร ที่สถานีวิจัยสิ่งแวดล้อมสะแกราช จังหวัดนครราชสีมา ได้กำหนดจำนวนของเม็ดมูลออกเป็น ๑๒ ลักษณะคือ ๑, ๒, ๓, ๔, ๕, ๖, ๗, ๘, ๙, ๑๐-๑๙, ๒๐-๒๙ และ ๓๐ เม็ดขึ้นไปเป็นหนึ่งกองมูล เพื่อทดสอบว่าจำนวนเม็ดมูลเท่าใดจึงจะเหมาะสมต่อการกำหนดเป็นมาตรฐานเพื่อการประเมินประชากร ผลจากการศึกษา พบว่าการกำหนดจำนวนเม็ดมูลที่มี ๗ เม็ดเป็นหนึ่งกองมูล จะมีความถูกต้องน่าพอใจที่สุดที่ระดับความเชื่อมั่น ๙๕ และ ๙๙ เปอร์เซ็นต์ โดยได้ค่าความหนาแน่นของกระต่ายป่าเฉลี่ย ๑.๑๑, ๐.๘๕ และ ๐.๗๗ ตัว/เฮกตาร์ ซึ่งมีค่าเฉลี่ย ๐.๘๒ ตัว/เฮกตาร์ หรือ ๘๒ ตัว/ตารางกิโลเมตร สำหรับการประเมินประชากรกระต่ายป่าโดยใช้จำนวนเม็ดมูลทั้งหมดที่ถ่ายในหนึ่งวัน จะได้ค่าความหนาแน่นของกระต่ายป่า ๐.๘๒, ๐.๖๓ และ ๐.๕๗ ตัว/เฮกตาร์ ตามลำดับ โดยมีค่าเฉลี่ย ๐.๖๗ ตัว/เฮกตาร์ หรือ ๖๗ ตัว/ตารางกิโลเมตร

๑/ ภาควิชาสัตววิทยา คณะวนศาสตร์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ กรุงเทพฯ ๑๐๙๐๓

๒/ ภาควิชาสัตววิทยา คณะวนศาสตร์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ กรุงเทพฯ ๑๐๙๐๓